

A szakképzésből történő lemorzsolódás adminisztratív vizsgálata (2020-2024)

Összefoglaló

A tanulmány célja a szakképzésből történő lemorzsolódás mértékének és mintázatának feltárása a 2020/2021-es tanévtől a 2024/2025-ös tanév kezdetéig, kizárólag adminisztratív adatforrásokra, elsősorban a Szakképzési Pályakövetési Rendszer (SZPR) adataira támaszkodva. Az elemzés nem csupán a lemorzsolódás mértékét méri, hanem azonosítja a kockázati tényezőket, a kritikus évfolyamokat, valamint területi és demográfiai különbségeket, megalapozva ezzel a hatékony szakpolitikai beavatkozásokat.

A vizsgálat megállapításai szerint a lemorzsolódás erős szezonalitást mutat: a kilépések túlnyomó többsége a tanév végére koncentrálódik, a vizsgált időszak tanév végi átlagos lemorzsolódási aránya 7,4% volt. A legkritikusabb évfolyamok a 9., a 11. és a 12. évfolyamok. A szakképző iskolákban a lemorzsolódás kockázata hozzávetőlegesen kétszerese a technikumokénak. A felnőttképzési jogviszonyban tanulók körében szisztematikusan magasabb a lemorzsolódási arány, mint a tanulói jogviszonyban lévőkénél. Bár összesített szinten a nők lemorzsolódási aránya magasabb, ez az úgynevezett „összetételhatás” eredménye: a 15-20 éves korosztályban magasabb a nők aránya, 20 év felett azonban minden korcsoportban a férfiak lemorzsolódási hajlandósága a nagyobb. A lemorzsolódás legerősebb magyarázó tényezője a tanuló szocio-ökonómiai háttere: a hátrányos (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók körében a lemorzsolódás aránya kiugróan magas. Területi szinten a lemorzsolódás követi az ország gazdasági térszerkezetét, a legmagasabb arányok Pest vármegyében, Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön mérhetők.

A tanulmány módszertani javaslatokat fogalmaz meg az adatminőség és a végzős státusz pontosabb meghatározása, valamint a KRÉTA ESL modul és az SZPR összekapcsolása érdekében. Emellett szakpolitikai szinten javasolja egy predikciós modell kidolgozását, valamint a források célzott elosztását a leginkább veszélyeztetett csoportok és régiók felé.

A lemorzsolódás mérésének módszertani kihívásai

A tanulmány alapvető fontosságú fogalmi különbséget tesz a korai iskolaelhagyás (ESL) és a lemorzsolódás között. Míg az ESL egy statikus, statisztikai kategória (18-24 éves, legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező, képzésben nem részt vevő fiatalok aránya a Munkaerő-felmérés alapján), addig a **lemorzsolódás egy folyamatszemléletű megközelítés. Mérési szempontból** a lemorzsolódás értelmezhető intézményi, képzési vagy átfogó iskolai szinten. Jelen tanulmány a **szakképzésből történő**

lemorzsolódást vizsgálja, amelynek meghatározása a következő: lemorzsolódónak tekintjük azt a tanulót, aki a referenciaévet követő mérési pontban (a későbbi tanévekben) **nem található meg a Szakképzési Információs Rendszer (SZIR) adatbázisában**. Ez alól kivételt képeznek azok, akik a SZIR-ből a Köznevelési Információs Rendszerbe (KIR) kerülnek át – ők szintén lemorzsolódónak számítanak. Ugyanakkor **nem minősül lemorzsolódónak** az, aki a szakképzésen belül képzést vagy jogviszonytípust vált (pl. tanulóiról felnőttképzésre), illetve aki párhuzamos képzései közül csak az egyiket hagyja abba, de másik képzésével továbbra is aktív a rendszerben.

Az elemzés módszertani gerincét a **Szakképzési Pályakövetési Rendszer (SZPR)** adja. Az SZPR egy aggregált adatkapcsolási keretrendszer, amely különböző állami adatforrások összekapcsolásával jön létre (tartalmazva a Szakképzési Információs Rendszer tanulói adatait is), lehetővé téve a szakképzésben részt vevő személyek kilenc éven át tartó, longitudinális nyomon követését. A vizsgálat a 2020. szeptembere és 2024. szeptembere közötti időszakot öleli fel, és **tizenhárom megfigyelési pontot** használ (tanév eleji, félévi és tanév végi állapotokat) a tanulói életutak dinamikus vizsgálatára.

A tanulók státuszának meghatározása egy kétlépéses logikai algoritmussal történt:

1. **Kezdeti státusz:** Annak vizsgálata, hogy egy tanuló megjelenik-e az adott mérési pontot közvetlenül követő mérési pont adatbázisában. A nem végzősként azonosított, de a következő mérési pontnál hiányzó tanulók kapták meg a „lemorzsolódó” címkét.
2. **Korrektúra lépés:** A kezdeti „lemorzsolódó” státusz felülvizsgálatra került annak fényében, hogy a tanuló későbbi mérési pontokon (akár több év múlva) nem jelent-e meg újra a rendszerben. Amennyiben igen, a státusz „aktív tanulóra” módosult.

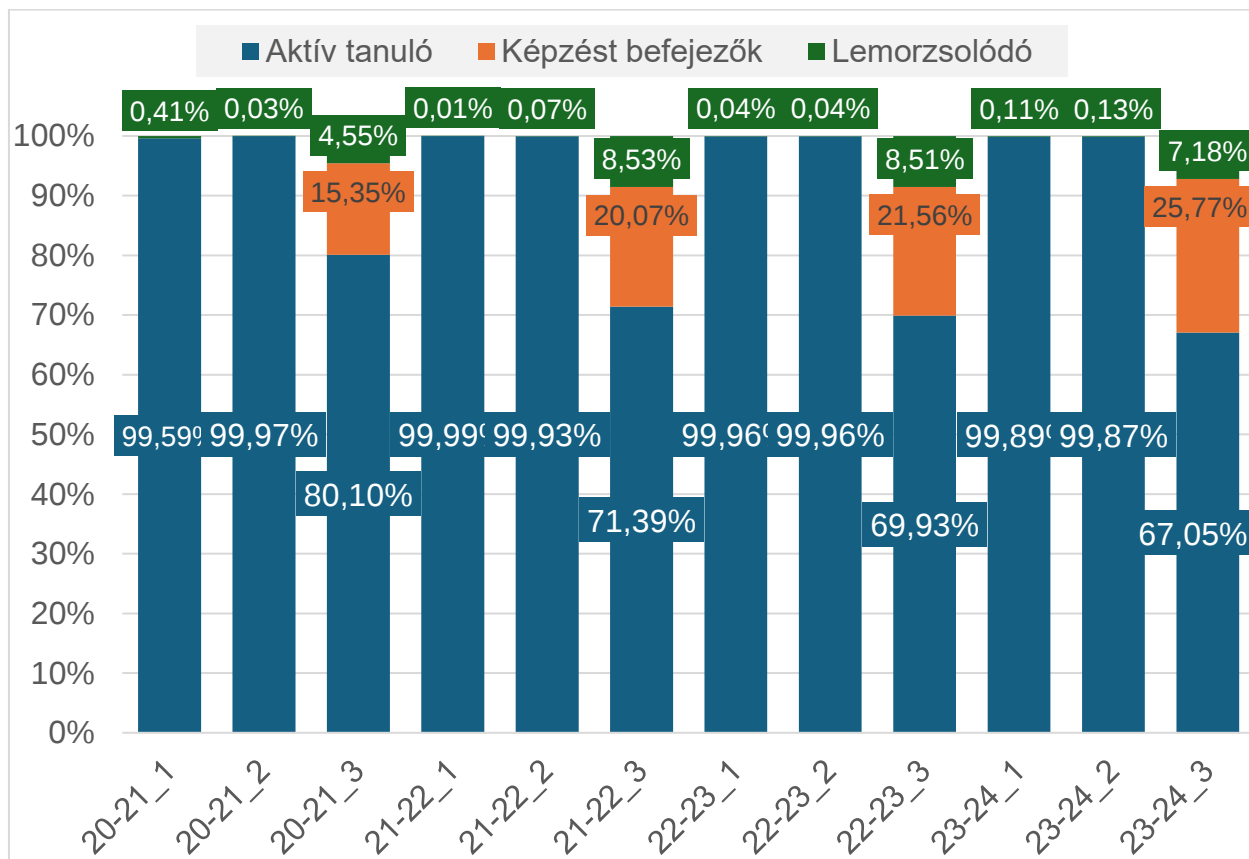
Ez a módszertan lehetővé tette, hogy elkülönítsük a végleges lemorzsolódást az átmeneti megszakításoktól.

Főbb tendenciák és eredmények

Szezonális mintázat és kritikus évfolyamok

A lemorzsolódás jelensége erős szezonalitást mutat. Míg a tanév eleji (szeptember/október) és félévi (január) megfigyelési pontokon a lemorzsolódás mértéke elhanyagolható, a tanév végi (április) pontokon jelentős kiugrás figyelhető meg. A vizsgált időszak tanév végi lemorzsolódási arányai 4,55% és 8,53% között ingadoztak, átlagosan **7,4%-ot** téve ki. A tanulói életút legkockázatosabb szakaszai a **9., a 11. és a**

12. évfolyamok. Amennyiben egy tanuló eljut a 13. évfolyamig, a lemorzsolódás valószínűsége már csak csekély.

1. ábra: Tanulói státuszok megoszlása megfigyelési pontok szerint

Intézmény- és jogviszony szerinti különbségek

Jelentős eltérések mutatkoznak az intézménytípusok megtartó képességében. A **szakképző iskolákban** a tanév végi lemorzsolódási arány (6,09% – 13,45%) **hozzávetőlegesen kétszerese** a **technikumokban** mért értéknek (3,86% – 6,41%). A **felnőtteképzési jogviszonyban** tanulók körében szisztematikusan magasabb a lemorzsolódás (tanév végén 6,61% – 10,55%), mint a **tanulói jogviszonyban** lévőknél (4,26% – 8,71%). Ez utóbbi összefügg az életkorral is, mivel 25 év felett a lemorzsolódási arány az életkor előrehaladtával folyamatosan emelkedik, különösen az 56 év feletti korosztályban (30% felett), ami a rövid ciklusú képzések és a munkaerőpiaci elszívó hatás következménye lehet.

Nemek szerinti különbség és az összetételhatás

Az összesített adatok azt mutatják, hogy a nők lemorzsolódási aránya konzisztensen magasabb, mint a férfiaké (átlagosan 0,4 százalékponttal). A részletes, életkor szerinti bontás azonban árnyalja ezt a képet. A magasabb női lemorzsolódás kizárólag a legnépesebb **15-20 éves korosztályban** igaz. 20 év felett minden életkori kategóriában a **férfiak** lemorzsolódási hajlandósága a nagyobb. Ez az úgynevezett **összetételhatás**: a nők magasabb aránya a domináns korcsoportban felülírja a többi korcsoport ellenkező tendenciáját.

A szocio-ökonomiai háttér meghatározó szerepe

Az adatok egyértelműen azonosítják a legveszélyeztetettebb csoportokat. Míg a referencia csoport (nem HH, nem HHH, nem BTMN, nem SNI) lemorzsolódási aránya 7-8% körül mozgott, addig:

- A **hátrányos helyzetű (HH)** tanulók körében ez az arány **10,98% – 14,18%** volt.
- A **halmozottan hátrányos helyzetű (HHH)** tanulók esetében **13,63% – 15,88%**. Ezen tanulók körében a lemorzsolódás a képzés korai szakaszában, már a **9-10. évfolyamon** tetőzik, ellentétben a referencia csoporttal, ahol a kilépés jellemzően a 11. évfolyamon a legmagasabb. A sajátos nevelési igényű (SNI) és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő (BTMN) tanulók lemorzsolódási aránya nem tért el jelentősen a referencia csoporttól.

Területi egyenlőtlenségek

A lemorzsolódás területi mintázata szorosan követi az ország gazdasági fejlettségbeli különbségeit. A legalacsonyabb lemorzsolódási arányok a fejlettebb nyugati és közép-magyarországi régiókban (Győr-Moson-Sopron, Vas, Csongrád-Csanád, Zala vármegyék) mérhetők. A legmagasabb arányok konzisztensen a gazdaságilag kevésbé fejlett térségekben, így **Pest vármegyében, Észak-Magyarországon** (különösen Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyék) **és az Észak-Alföldön** (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye) jelentkeznek, ahol az értékek gyakran meghaladják a 10%-ot is.

Javaslatok az eredmények tükrében

A tanulmány a feltárt tendenciák alapján módszertani, intézményi és szakpolitikai szintű javaslatokat is megfogalmaz.

Módszertani javaslatok

- A **végzős státusz pontosítása**: Jelenleg az évfolyamnév alapján történő meghatározás torzíthatja az eredményeket (különösen a 12. évfolyamon). Javasolt

egyéni szintű, több mutató (pl. vizsgaadatok) alapuló meghatározás bevezetése a végzős státuszra.

- **Egységes képzésazonosítók (ID-k)** bevezetése a képzésváltások pontos követéséhez.
- **KRÉTA ESL modul és SZPR szinergiája:** Javasolt a kettő közötti technikai kapcsolat kiépítése, ami lehetővé tenné a napi szintű prevenció jelzőrendszer („vörös zászlók”) utólagos bevértéztágtát a tényleges kilépési adatokkal szemben.
- **Predikciós modell építése:** Javasolt egy gépi tanulósn alapuló (pl. Random Forest) bináris klasszifikációs modell fejlesztése. A modell demográfiai (HH, HHH, nem, kor), képzési (évfolyam, intézménytípus) és operatív (hiányzási adatok, tanulmányi átlag romlása a KRÉTA-ból) adatok alapján előre jelezne a lemorzsolódás valószínűségét, lehetővé téve a proaktív, célzott beavatkozásokat.

Intézményi szintű javaslatok

- A **szakképző iskolákban** kiemelt figyelmet kell fordítani a megtartó erő növelésére, mivel itt kétszer akkora a lemorzsolódás kockázata, mint a technikumokban.
- **Célzott mentorálási programok** indítása a legkritikusabb évfolyamokon (9. és 11.), kifejezetten a HH és HHH tanulók számára, már a képzés kezdeti szakaszában.

Szakpolitikai szintű javaslatok

- **Adatkapcsolás bővítése:** Az SZPR mellett elengedhetetlen a Köznevelési Információs Rendszer (KIR) adataival való kapcsolat erősítése, hogy nyomon lehessen követni a szakképzésből a köznevelésbe történő átlépéseket is.
- **Célzott forráselosztás:** A prevenció programok (mentorálás, ösztöndíj-kiegészítés) forrásait a legmagasabb kockázatú régiókra (Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Pest vármegye) és intézménytípusokra (szakképző iskolák) kell koncentrálni.
- **Felnőttképzés specifikumainak kezelése:** A magas lemorzsolódási arány miatt szükséges a felnőttképzések módszertani felülvizsgálata, különös tekintettel az idősebb korosztály (50 év feletti) igényeire és a munkaerőpiaci elszívó hatás csökkentésére a képzés rugalmasabbá tételével.